

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Становлення системи неперервної освіти є стратегічним завданням реформування всіх освітніх систем, що послідовно визначають свої національно-специфічні особливості, в той же час орієнтуючись на базові освітні принципи.

Ключові слова: соціальний педагог, професіоналізм, професійна культура, неперервна освіта.

Становление системы непрерывного образования является стратегической задачей реформирования всех образовательных систем, которые последовательно определяют свои национально-специфические особенности, в то же время ориентируясь на базовые образовательные принципы.

Ключевые слова: социальный педагог, профессионализм, профессиональная культура, непрерывное образование.

Formation of continuous education is a strategic objective of the reform of educational systems, consistently define their national peculiarities, at the same time focusing on basic educational principles.

Key words: social pedagogue, professionalism, professional culture, continuing education.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Процеси глобалізації, інформатизації, демократизації, гуманізації, становлення ринкових відносин є чинниками глибокого оновлення змісту та структури діяльності всіх соціальних інституцій, у тому числі й навчальних закладів.

Новий соціальний статус освіти як визначального чинника суспільного розвитку засвідчено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, в якій концептуально обґрунтовано потребу модернізації галузі, наголошено на принципі неперервності освіти, важливості оновлення знань протягом життя. Орієнтація на гуманістичні цінності та світові стандарти, демократичні перетворення, інтеграція у світову культуру - це ті якісно нові риси освіти, що віддзеркалюють основні тенденції суспільного розвитку і знайшли своє

відображення в Конституції України, Законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту" тощо.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікації з проблеми із зазначенням нерозв'язаних питань або аспектів. Проблема професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів знайшла своє відображення в наукових положеннях теорії: соціальної педагогіки (М. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, І. Липський, А. Мудрик, А. Рижанова, Л. Штефан); соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в різних соціумах (О. Безпалько, Г. Лактіонова, В. Оржеховська, Ю. Поліщук, С. Савченко, В. Тесленко). Питанням професійної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери присвячено праці вітчизняних учених Р. Вайноли, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін. В останні роки проблемі формування професійних компетенцій майбутніх соціальних педагогів присвячені дослідження З. Бондаренко, Д. Годлевської, С. Гришак, О. Лисовця. У роботах російських учених подано: теоретичні засади особистісно орієнтованого підходу до багаторівневої, системної професійної соціальної роботи (В. Бочарова, Ю. Галагузова, І. Зимня), наукові підходи до визначення професіоналізму в соціальній роботі (Є. Холостова, Н. Шмельова та ін.); характеристику культури соціальних педагогів як базову ознаку фахівця (Б. Вульф, Ф. Мустаєва та ін.).

Такі вчені, як З. Малькова, Б. Вульфсон, О. Джуринський, Р. Пахоцінський, К. Салімова, Н. Ничкало, І. Курдюмова та ін. підкреслювали, що становлення систем неперервної освіти є стратегічним завданням реформування всіх освітніх систем, насамперед на принципах демократизації та антропоцентризму, гармонізації інтеграційних і деінтеграційних процесів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Жодна країна світу не задоволена сьогодні своєю системою освіти. Всюди освіта модернізується та реформується з

урахуванням традиційних освітніх парадигм, їх цілей і цінностей, потреб життя, глобалізаційних змін, економічних можливостей і традицій культури [4].

Освітні ідеї нового часу все послідовніше орієнтуються на розробку принципів глобалізації і демократизації освіти.

Гуманітаризація й демократизація освіти є базовими компонентами реформування освіти в єдину комплексну систему національної освіти як соціокультурного феномену [4].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Питання підготовки майбутніх фахівців зумовлює соціально-педагогічну значущість та необхідність вирішення проблеми формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у системі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналізуючи шляхи оновлення сучасних систем освіти, теоретики-компаративісти в термінологічній парадигмі - позиційна освіта, освіта, що продовжується, подальша освіта, перманентна освіта, освіта протягом всього життя - по суті в різних стилістично-ідеологічних фрагментах представляють зміст концепцій неперервної освіти протягом всього життя як фундаментальної стратегії прогресивної динаміки національних освітніх систем [6].

У доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI ст., представленої ЮНЕСКО, її керівник Ж. Делор, характеризуючи ідеологію концепції освіти протягом всього життя як центральну проблему для суспільства, відзначив: “На порозі XXI століття концепція освіти протягом всього життя набуває ключового значення. Вона виходить за рамки традиційної різниці між початковою освітою і неперервною освітою” [2]. Підкреслювалась необхідність оновлювати знання кожного разу, коли людина стикається з новаціями, котрі з’являються в її особистому професійному житті.

Звертаючи увагу на те, що концепція освіти протягом всього життя набуває ключове значення, Міжнародна комісія з освіти на чолі з Ж. Делором

визначає чотири фундаментальні принципи сучасної освіти: навчитися пізнавати, тобто набути необхідний інструментарій для розуміння речей; навчитися робити, для того, щоб мати змогу впливати на навколишнє середовище; навчитися спільному життю, з тим щоб брати участь у всіх видах людської діяльності і співробітничати з іншими людьми; навчитися жити - прагнення до повної самореалізації [2].

Серед основних принципів неперервної освіти особливе значення мають:

- ”орієнтація освітньої системи на людину, її неповторну індивідуальність і базові потреби, серед яких провідне місце належить потребі у неперервному самовдосконаленні й самореалізації;

- доступність і відкритість будь-якого ступеня і форми освіти кожному індивідууму незалежно від статі, соціального статусу, національності, раси, фізичного стану;

- гнучкість освітньої системи, її швидке реагування на освітній попит і особливості інтересів, стилів і темпів навчання різних категорій населення” [3; 5].

У кожній країні, розробка національних версій концепцій неперервної освіти має яскраво виражений міжнародний акцент саме завдяки діяльності ЮНЕСКО та її наукових інституцій. Разом із тим, компаративісти підкреслюють, що кожна країна щодо теорії і практики неперервної освіти визначає свої національно-специфічні особливості, послідовно в той же час орієнтуючись на базові освітні принципи: гнучкість і варіативність освіти; удосконалення організації та діяльності системи загальної освіти; перебудова і трансформація системи професійної освіти; орієнтація на задоволення непрофесійних соціально-культурних інтересів людини; розвиток освіти для літніх людей; активізація використання новітніх освітніх технологій.

Методологія неперервності в системі освіти обґрунтована такими українськими вченими, як І. Зязюн, В. Кремень, В. Олійник, Н. Протасова, М. Романенко, О. Савченко, В. Семиченко котрі наголошують на реформуванні освітніх систем у напрямі їх демократизації, зокрема системи обов’язкової освіти,

на формуванні систем неперервної освіти (зокрема неперервної професійної освіти), на оновленні змісту загальної освіти, на стандартизації обов'язкової освіти, на її наближенні до рівня соціально-політичних, соціально-економічних, соціокультурних та загально-педагогічних вимог сучасності [7]. Вони підкреслюють, два суттєві фактори, які визначають тенденції розвитку сучасної освіти: необхідність її постійної модернізації і потреба неперервного професійного розвитку особистості.

За визначенням Н. Ничкало, освіта дорослих охоплює теоретичні та практичні проблеми освіти, навчання й виховання [7]. Теорія освіти дорослих розкриває закономірності, педагогічні та психологічні фактори ефективної освіти, навчання та виховання дорослих, розробляє методичні системи навчально-виховної роботи з окремими дорослими та групами.

Сучасний стан розвитку суспільства в Україні характеризується формуванням професійної культури майбутнього фахівця, поєднуючи в собі вітчизняні традиції духовності й гуманізму з новим мисленням, обумовленим процесами глобалізації, охопивши соціально-економічну, політико-правову, інформаційно-технологічну, культурно-побутову сфери життя. Проблема формування професійної культури майбутнього соціального педагога набуває особливої гостроти в умовах соціально-економічної й духовно-культурної кризи українського суспільства, яка супроводжується переоцінкою цінностей.

Метою професійної освіти є підготовка фахівця високої кваліфікації. У процесі навчання у вищих навчальних закладах студенти розвивають духовні, вольові, інтелектуальні якості, підвищують свою культуру. Професійна культура є найважливішою частиною загальної культури соціального педагога, яка містить різноманітність здатностей, їх багатство, гармонію розумового й емоційного початку професійної діяльності й поведінки людини. Важливим показником загальної культури особистості соціального педагога є етикет - зовнішня культура, правила й норми, які сприяють спілкуванню людей. Уміння володіти нормами культури й правильно застосовувати їх на практиці визначає

цінність особистості людини, її здатність впливати на навколишній світ, перетворюючи його. Соціальний педагог формується у двох напрямках: у пізнанні ідеології, культури суспільства й в оволодінні арсеналом професійних знань і умінь. Нерідко виникають, у цьому зв'язку, протиріччя, викликані острахом переносити зі світу своєї загальної духовної культури у світ професійної культури те, що допомагає рости людину. Тому, вища освіта соціального педагога - необхідна умова для формування того рівня професійної культури, якого вимагає сучасне суспільство і є складовою неперервної освіти.

Базова професійна освіта є тим фундаментом, який закладає основи загальної та професійної культури фахівця, і включає підготовку: фундаментальну, методологічну, світоглядну, гуманітарну, теоретичну й практичну за профільними дисциплінами, творчу за фахом; в галузі науково-дослідної роботи, формування звичок самостійної творчої діяльності.

Специфіку соціально-педагогічних знань, пов'язаних з освітою дорослих, було визнано педагогічною теорією наприкінці XIX століття незалежно від термінологічного визначення.

Від ефективної реалізації функцій професійної освіти залежить відповідність майбутніх фахівців суспільним вимогам, тому що вони багато в чому визначають процес розвитку й зміст професійної культури майбутнього соціального педагога. Професійне становлення особистості майбутнього фахівця має дві функції. З одного боку, воно служить потребам формування загальнолюдських якостей, які необхідні будь-якій людині й професіоналові, з іншого боку - засвоєнню педагогічних знань, умінь й навичок, які є основою для здійснення майбутньої соціально-педагогічної діяльності.

Учені дійшли висновку, що професіоналізм, як стійка властивість особистості та діяльності спеціаліста на відміну від майстерності формується в процесі професійної освіти. Професіоналізм виявляється в тому, як фахівець вирішує професійні завдання. Відповідно до системи класифікації цих завдань їх можна поділити на такі групи: "людина-природа", "людина-техніка",

"людина-людина", "людина-знакова система", "людина-художній образ", "людина-суспільство" і "людина-ринок" [8]. Саме ці групи професійних завдань покладені в основу вимог до професіоналізму фахівця.

Система підготовки майбутніх соціальних педагогів будується на принципах неперервної професійної освіти: гуманізації, гуманітаризації, демократизації, безперервності, інтеграції, індивідуалізації. По суті, гуманітарна складова професійної освіти соціального педагога забезпечує розвиток його професійної культури, а її фундаментом є зміст базової професійної освіти соціального педагога, який змінюється в ході науково-технічного, соціального й духовного прогресу.

Метою професійної підготовки соціального педагога є забезпечення поступального розвитку його творчого, педагогічного (професійного) потенціалу. Вона включає формування системи професійних знань, умінь, навичок і творчий розвиток особистості.

Підготовка фахівців у системі неперервної освіти передбачає професійний розвиток дорослих людей, зокрема майбутніх соціальних педагогів.

Послідовники акмеологічної школи В. Бранський та С. Пожарський, досліджуючи засоби досягнення "акме" індивіда, виокремлюють два процеси — самопідготовку та самореалізацію. Самопідготовка розвиває творчі потенціали індивіда, а самореалізація - втілення потенціалів у певному продукті. У свою чергу самопідготовка складається із самоосвіти і самовиховання. Перший із них спрямований на опанування знань і умінь, які потрібні в тій чи іншій діяльності. Другий передбачає розвиток таких моральних якостей, які дозволяють індивіду протистояти професійним труднощам [1].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, розглянувши формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у системі неперервної освіти, ми з'ясували, що зміст вищої професійної освіти забезпечує реалізацію

компонентів професійної культури, показуючи її системність, цілісність і неперервність.

Це дозволяє по-новому розглянути поняття якості неперервної освіти, зокрема професійної. Освіта виступає засобом розвитку особистості, дозволяє людині опанувати діяльність, в якій реалізуються її творчі потенціали, стимулюється самореалізація.

Література

1. Бранский В., Пожарский С. Социальная синергетика и акмеология. Теория самоорганизации иди-видуума и социума в свете концепции синергетического историзма / 2-е изд. испр. и доп. — СПб., 2002. — 180 с.
2. Делор Ж. и др. Образование: необходимая утопия // Образование: сокрытое сокровище: Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. — Москва - Paris: UNESCO, 1997. — 297 с.
3. Иванченко А.В., Сбруева А.А. Концепції соціалізації і особливості у Західній педагогіці другої половини XX століття // Вісник Житом. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. — Житомир, 1999. — Вип. 3-6. — С. 9–13.
4. Кремень В. Антропоцентрична парадигма сучасної філософії освіти // Наук. вісник каф. ЮНЕСКО КДЛУ (ЛІНГВАПАКС – VIII). Філософія, педагогіка і психологія в антропоцентричних парадигмах. — К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. — Вип. 3 А. — С. 55-62.
5. Малькова З.А. Пути обновления систем образования: непрерывное образование как стратегия образовательных систем // Реформы образования в современном мире: глобальные и региональные тенденции. — М.: Изд-во Рос. открытого ун-та, 1995. — С. 135–145.,
6. Матвієнко О.В. Розвиток систем середньої освіти у країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз. — Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 — загальна педагогіка та історія педагогіки. — Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2005.
7. Ничкало Н.Г. Сучасні проблеми розвитку системи неперервної освіти: вітчизняний і зарубіжний досвід //Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: — К.: Наук. думка, 2003. — С. 345-448.;
8. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика. Монографія. — Луганськ: Знання, 2005. — 384 с.